

SƏDNİK PAŞA ÖMRÜNƏ ÖVLAD ABİDƏSİ

Professor Sədnik Paşa Pirsultanlı təpədən-dırnağa canlı folklorun özü idi. Həm folklorçu idi, həm folklorşünas. Folklorçu idi o mənada ki, onun sinəsi folklor xəzinəsinin beşiyi idi. Həm eşidib-bildiği folklor örnəklərini yaddaşında yaşadırdı, gəzdirdi, həm də o, özü bir nurani, pıranı insan kimi folklorumuzun daşıyıcısı idi.

Folklorşünas idi o mənada ki, bildiyi, eşitdiyi və özündə, səsinde, sözündə yaşatdığı folklor xəzinəsinin bir alim kimi xiridarı idi. Folklor materiallarının, mətnlərinin mahiyyətinin folklorşünas kimi dərinlən-dərinə nədən ibarət olduğunun izahını verə bilirdi.

Sədnik müəllim haqqında dəfələrlə mətbuatda çıxışlar etmişəm. Hətta onun haqqında "Sədnik Paşa Pirsultanlı poeziyasına bir baxış" adlı bir kitab da yazmışam. Düzdür, bu kitabda Sədnik müəllimin şeirləri ilə bağlı fikir yürütmüşəm, amma Sədnik müəllimin şeirləri də sanki xalq ruhunun əks-sədasıdır. Xalq ruhu ilə həmahəng səslənən bir poeziyadır. Bundan başqa Sədnik müəllimlə bağlı yazılarımın birində mən onu "folklorumuzun Məcnun dərvişi" adlandırmışdım. Bu ifadə nə deməkdir? Əsl folklorşünas, doğrudan da, əlinə dəmir əsa alıb, ayağına dəmir çarıq geyib bir fədakar dərviş obrazında el-el, oba-oba gəzməli, folklorumuzu yığmalı, toplamalı və onu tədqiq etməlidir. Məhz Sədnik müəllim folklorumuzun yolunda özünü, ömrünü bu cür fəda etdi. Bu mənada, mən Sədnik müəllimi "folklorumuzun Məcnunu, dərvişi" adlandırmışam. Çünki o, bölgələrimizi diyarbədiyar gəzib-dolaşan folklor aşığı idi. Mənim nəzərimdə Sədnik müəllim məhz azman folklorşünası idi. Allah rəhmət ələsin, məzarı nurla dolsun.

* * *

Canlı, yeriyən folklor idi Sədnik müəllim. Yeriyənlə - duruşuyla, danışıqla, rəftarıyla. Neyləmək olar ki, bu dünyadakı cismani ömür əbədilik deyil. 84 il yaşamaq nəsbət oldu bu fani dünyada ona. Amma o, bu fani dünyadan cismən köçüb getdisə də, mənəvi olaraq onu tanıyanların yaddaşında sevilərək qaldı. Və bu yaddaş güzgüsünü onun övladı - bizim Folklor İnstitutunun böyük elmi işçisi Sahibə Sədnikqızı "Alim ömrü (professor Sədnik Paşa Pirsultanlının yaradıcılıq dünyası)" adlı ("Azərənşər", 2022) adlı kitabda maddiləşdirməklə ona əbədi abidə qoydu. Prof. S.Rzasoyun redaktorluğu, fəlsəfə doktorları Elxan Məmmədli, Atif İslamzadə və Ş.Albaliyevin rəyləri əsasında işıq üzü görən bu nəfis tərtibatlı kitab Sədnik müəllimin həyatına və yaradıcılığına ayna tutan bir mənəvi abidədir. Seyfəddin müəllim kitabı yazdığı "Yaşayan əfsanə: Sədnik Paşa Pirsultanlı" adlı ön sözdə alimin obrazını çox təsirli duyğularla belə ifadə edir:

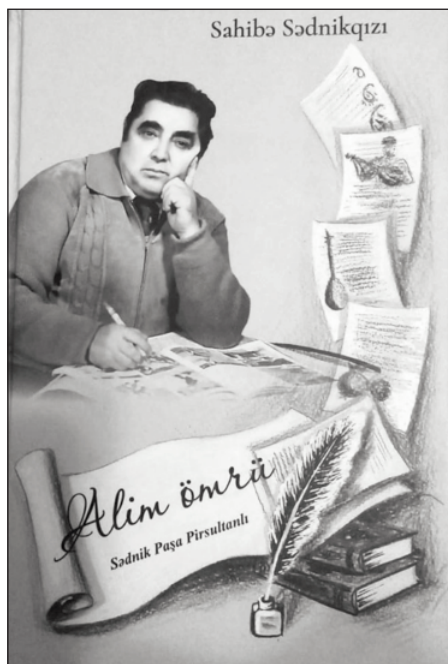
"Sədnik Paşayev - Sədnik Paşa Pirsultanlı! Bu imza Azərbaycan folklorşünaslığı və ümumən humanitar-filoloji fikrinin yaddaşına əbədi olaraq yazılıb. Milli folklorşünaslıq elmimizi S.P.Pirsultanlıdan kənarda təsəvvür etmək mümkün deyildir. O, müasir Azərbaycan folklorşünaslığının əbədi yaşar əfsanəsidir.

Yaradıcılığında Azərbaycan folklorunun bütün janrları əhatə olunsada, əfsanə onun adına "brendləşdi". Mən ömrüm boyu çox folklorşünaslarla ünsiyyətdə olmuş, sinəsi qanadlı sözlərlə, şeirlərlə dolu alimlərlə görüşmüşəm. ancaq S.P.Pirsultanlı yeganə alim idi ki, nitqini həmişə əfsanə-rəvayətlərlə

süsləndirirdi. Əslində, əfsanə və rəvayətlər onun alim və şəxsiyyət taleyinin əhəmiyyətli parçası idi. Folkloru öyrənə-öyrənə özü də canlı folklor daşıyıcısına çevrilən bu alimlə istənilən mədəni ünsiyyət əfsanə və rəvayətsiz ötürmüşdü. S.P.Pirsultanlı Azərbaycan insanını folklorlardan, əfsanə və rəvayət tarixindən qıraqda təsəvvür etmir.

Onun bir alim və insan kimi ömrünün özü də bir əfsanə idi. Bütün ömrünü folklorlara həsr edib özü də folklorlaşmışdı. O, folklorun içində doğulmuş, mayası folklorla tutulmuş, şəxsiyyəti folklor stereotipləri əsasında formalaşmış və alim taleyi də folklorlara həsr olunmuşdu.

S.P.Pirsultanlı bütün ömrünü folklor aləmində yaşadı. Zaman-zaman folklor yurdundan uzaq düşəndə bağırnın başı göynədi. Daşkəsən dağlarını görmək üçün ürəyi çırpındı. Göygölün sükutunu dinləmək, ruhuna çiləmək üçün vətənə doğru əsən rüzgarlara qo-

Sahibə Sədnikqızı

çətindi ona görə ki, böyük bir məsuliyyətdi. Asandı ona görə ki, o yazdığıca bitməyən bir ümmandı...". Bu cümlələrdə etiraf edir məsuliyyət daşdığıni və elə bu hisslə də uğurlu bir nəşrə imza atır. Kitabı da ibtidasından belə başlayır: "Əsrə bərabər ömür yaşadı Sədnik Paşa Pirsultanlı... Nələri sığdırmadı bu alim ömrünə?! Xalqın ruhuyla yoxlulan mənlindən qopan qılgımların bir zaman məşələ dönəcəyi eşqilə addımladı vurğunu olduğu yaradıcılığa... yeni-yeni yelkənlər açdı üzdüyü folklor dənizinin üfüqlərinə... usanmadan, yorulmadan, durmadan, dayanmadan gəzərək, sevərək, sevdilərək qət etdi milyonlarca kilometrə... Bir sevgi uğruna... İliyinəcən hoppan bu əsrarəngiz vurğunluğun bədəliydi ağ vərəqlərə tökülənlər... Tarixin tozlanmış yaddaşlarına çağırışdı atılan hər addımdakı niyyət... Bir qürurdu, fəxarətdi ifadə edilə bilməyən..."

Allahın insanlığa bəxş etdiyi ən gö-

Sahibə Sədnikqızı

1959-cu ildə anadan olub. 1976-cı ildə Gəncə şəhəri Səməd Vurğun adına orta məktəbi, 1980-ci ildə Gəncə Dövlət Universitetinin Azərbaycan dili və ədəbiyyatı fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirib. Müxtəlif illərdə Gəncə şəhəri Nizami Gəncəvi adına muzeydə, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universitetində, Azərbaycan Memarlıq və İnşaat Universitetində işləmiş, 2001-ci ildən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Folklor İnstitutunun "Aşiq Yaradıcılığı" şöbəsində çalışır. Sahibə Sədnikqızı 5 kitabın redaktoru, 9 kitabın redaktoru, 90-dan artıq elmi və publisistik məqalənin müəllifidir.

şuldu. O, folklorlardan ayrı dura bilmədi: dağların, meşələrin insanı sehrə salan sükutunu Bakının səs-küyünə, göz qamaşdıran işıqlı gecələrinə dəyişə bilmədi, folklorun həsrətlişi olaraq qaldı... Alim ömrünü Gəncədə yaşadı: insan ömründə sazdan, sözdən bir an belə uzaq düşməmək üçün..."

Kitabda özünə yer almış bu başlanğıc cümlələr oxucunu özünə necə sehləyib bağlayırsa, Sədnik müəllim özü də canlı ünsiyyətdə olduğu adamları bu cür əfsunlayıb özünə çəkirdi, özünə bağlayırdı. Və deyərdimki, bu kitabın özü də Sədnik Paşa ömrünə - dünyasına layiq şəkildə əvvəldən axıra kimi bu cür rəvan tərzdə oxucu dünyasına sirayət edir. Bunun bir sirri Sədnik müəllimin özünün təbiətindən insanlara ötürülən müsbət enerjinin əks-sədasıdır, digər sirri də bu kitabı gözü ilə qor götürüb, məsuliyyət hissi ilə araya-ərsəyə gətirən saf təbiətli, pak və incə qəlbə malik olan Sahibə xanımın - Sədnik müəllimin qızı Sahibə Sədnikqızının da atası saydığı insanlara bəxş etdiyi xoş aurası ilə bağlıdır. Bəli, Sədnik Paşa haqda yazılan kitabın məhz bu cür dupduru sözlərlə oxucu qəlbinə axması da təbiətdir. Övliya-şair Yunis İmrənin qaynar bulaq kimi süzülüb gələn, çağlayan söz çeşməsi kimi, şeirləri kimi bu kitab da rəvan təb üstündə yazılıb və oxucu dünyasına rahatlıqla yol tapır. Əbəs deyilik, kitabı müəllif belə bir epiqraflla başlayır: "Atam Sədnik Paşa Pirsultanlı folklor dəniziydi... Mənsə o dənizdən bir damla... onun haqqında yazmaq həm çətin, həm də asandı..."

zəl nemətlərdən biri, bəlkə də birincisi, heç şübhəsiz gözəl ailədi. Cəmiyyətə açılan pəncərədi təməli saf qoyulan ailə... İnsan oğlu cəmiyyətdə formalaşdırıldığı həyatı keyfiyyətlərinin rüseymini ilk olaraq ailəsindən alır. Və elə ona görə də hər bir fərd ailəsinin güzgüsünü yansıdır iç dünyasına açılan pəncərədən... fərqiylə olaraq, ya olmayaraq...

Kəlmələri simasının cizgilərindən sezən, dodağının tərpnəşindən duyan, bir-birinin varlığıyla hüsur tapan valideynlərin əhatəsində böyümək bəxtimə yazılan ilk nemətimdi. Rəbbimə şükürlər olsun!

Atam Sədnik, anam Səfurənin ilk qız övladı olaraq dünyaya gəldim. İki adı fəvqində birləşdirən sevginin baş hərfiydi "S"... Ülfətin, ülvyyətin, əbədiyyətə həkk olunacaq sevdanın rəmziydi adımızda yaşadılanlar... İlki-miz Səyyafdı, ikincimiz mən - Sahibə... Məndən sonra Səfəfət, Səbutay, Sərvan və Sərvanə ilə tamamlandı, övladlardan... Samir, Sübhan, Sədvar, Sənan, Səbinə, Səfurə, Simran nəvələrdən... Səmə, Seyhan, Sinan, Sunay, Sudad da nəticələrdən..."

Bu başlanğıc ona işarə edir ki, Sahibə xanım burada atasının alim ömrünü onun şəxsiyyət bütövlüyü ilə birgə təqdim edir: yəni insan kimi, ata kimi, baba kimi ailədəki nüfuzundan tutmuş cəmiyyətdəki mövqeyinə kimi birer-birər bu dünya açılır bizim üçün.

Doğrudan da, kitabı izlədikcə biz Sədnik müəllimin parlaq obrazını bütövlüyü ilə görürük. "Anamın əziz xatirəsinə" bölümündə biz müəllifin ana

sevgisini, Sədnik müəllimin yar sevgisini oxuyub, təsirlənirik. Yazıçı Ə.Cəfərzadənin də ailə ilə yaxın dostluq əlaqələrinin olduğu məqamlar da maraqlı doğurur: "Əzizə Cəfərzadə anamın uzun qızılı saçlarını, ala gözlərini, bəmbəyaz aydın çöhrəsini özünün məşhur "Eldən-elə" romanında Altunelli və "Hun dağı" əsərində Ayla obrazında cəmləşdirmişdir. Bu obrazlar yazıcının anamın gözəlliyindən ilhamının dəliliydi.

Anamın vəfatından sonra Əzizə xanım anamın "Dünya, səndə nəyim qaldı" (1994) və "Ağ yağış" (1995) kitablarına redaktorluq etmiş, müqəddimə yazmaqla onun ruhu qarşısında öz sevgi və ehtiramını ərz etmişdir.

1995-ci ildə nəşr edilmiş "Şeirim, sözüm qalar" kitabında Səfurə xanıma həsr olunmuş şeirlər, xatirələr və kitabları haqqında rəylər toplanmışdır (çapa hazırlayan Sədnik Pirsultanlı)".

Burada bir sıra incə məqamlar gizlənilib. Sədnik müəllimin folklorşünas olmaqla yanaşı şairliyi də vardı. Şair olmaq hər şeydən öncə, incə duyğularla yaşamaq deməkdir. Deməli, Sədnik müəllimin folklorşünas - xalq sevdalısı olmaqla seçdiyi - bəyənib-sevdiyi el qızı Səfurə xanıma həm də bir Azərbaycan gözəli kimi yaraşığı - uzun qızılı saçları, ala gözləri, bəmbəyaz çöhrəsi olan gözəl idi. Şair kimi Sədnik müəllimin incə zövqü evləndiyi gözəl zahiri gözəlliyi ilə yanaşı onu tamamlayan daxili gözəlliyinin olmasında idi. Bunu ilk növbədə yazıçı Əzizə Cəfərzadənin müşahidə eləməsi və bu gözəlliyi öz əsərlərində obraza, surətə çevirməsində təsdiqləyirik. İkincisi isə Səfurə xanıma şairə idi, ara-sıra könül pıçıldılarını şeirə çevirirdi, bu isə məntiqi baxımdan o deməkdir ki, Səfurə xanıma insan qəlbinə munis olan bir həssas qəlbli, zərif duyğulu şairə, könül adamı imiş. Çünki şairanə hisslərlə yaşamaq elə munis duyğulu bir insan olmaqdan xəbər verir. Bax Sədnik müəllim həm də ona görə xoşbəxt insan imiş ki, həyat yoldaşı seçməkdə yanılmayıbmış. Necə deyərlər, bir kəlamda deyildiyi kimi, "həyat yoldaşı seçmək kitab seçməyə bənzəyir. Yaxşı hazırlanmış qapaq və cild diqqətinizi çəkmə bilər, amma içindəki sağlam olmağıca, sonuna qədər oxumaq çətinidir". Nə xoş halına ki, Sədnik müəllim könlünün və aqlının gözü ilə seçib bəyəndiyi həyat yoldaşını doğrudan da ən yaxşı bir kitab kimi axıracan oxumağı bacardı da, hələ desək, bu kitabı oxumaqdan doymadı da. Bax məhz belə sağlam və gözəl ailəyə sahib olduqları üçün də o ailənin bir güzgüsü kimi Sahibə xanıma bizim hamımızın gözünün qabağında əsl Azərbaycan qadınına yaraşan cizgilərini hamısını özünün simasında, xarakterində cəmləşdirə bilib. Elə buna görə də məsuliyyətlə yanaşdığı bu kitabı həm də böyük iftixar duyğusu ilə qələmə alıb bizlərə nəfis şəkildə təqdim etməyə nail olub. Bax elə bu hisslərin bəhrəsidir kitabı maraqlı, oxunaqlı edən.

Kitabın oxunaqlılığının bir sirri də elə burdadır. Kitab haqda nə qədər söyləsəm, yenə azdır. Bir onu deyirəm ki, kitab Sədnik Paşa ömrünə yaraşan ləyaqətli mənəvi övlad abidəsidir. O abidədən Sədnik Paşa dünyası bütövlüyü ilə görünür.

Şakir ALBALIYEV,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent,
AMEA Folklor İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi